

NEMZETI TÁRSALKODÓ.

Első félev.

Kolozsvár, Martius' 12kén, 1840.

11. szám

Tartalom: Erdélyi tutajozás és hajózás, (W. Sz. D. K.) 81. l. Duna-tiszai hajókázható nagy csatorna, (B. Vécsey Miklós) 82. l. Tájképek, utazási rajzokban, (Köváry László) 86. l.

Erdélyi tutajozás és hajózás.

Örvendetes hír a' honi ipar és kereskedésnek érdekes előhaladást ígérő Maroson és Ólton tutajozás és hajózás. Erről meglevén győződve a' Közlő, bizonyos kútfőből mostanában vett értesítésnél fogva örömmel siet a' közönségnek azon tudósítással kedveskedni, mi szerint Aradról Temesvárra csatorna (canalis) készülendő.

E' szép, hihetőleg régibb terv' véghez vitele minő érdekes hasznot ígér az azt majd használandó kereskedésnek, kiki képzelheti, ha megfontolja, hogy Temesvár — e' nevezetes, 's a' gyarmati árukkal *) kereskedésben Pesttel csaknem verset tartó város — és a' hasonlólag virágzó Arad' városa között eddig volt, mintegy 60 földm. mértföldnyire, 120 órányira terjedő, késedelmes és bajos, költséges és veszélyes, ennél fogva kevés esetekben használtatható vízi kerülő közösülés helyett, az említett készülöben levő csatorna által egy olyan mesterséges, egyenes, bátorságos vízút nyiland meg a' kereskedésnek, melly a' nevezett két városok és hajózás' pontjainak egymáshoz csak valami 6 mértföldnyire fekvésöknél fogva, a' volt természetes vízutnál $\frac{2}{10}$ -d résznyivel rövidebbé tétetvén, mindennemű áruk' le 's felszállítására alkalmas és igen jutalmas leend.

Ezen áldásteljes vállalat továbbá annyival

*) Czukor, kávé, bors 's a' t.

érdekesebb, mivel általa nem csak az eddig Maroson leszállíttatni szokott, ismeretes kevés árucikkek már Temesvárra is egyenes, rövid vízúton fognak levitethetni; hanem azon kívül Temesvárról a' már régebben készen levő híres Béga csatornán, a' Koros' vizén és Tiszán — öszvesen valami 15 mértföldnyi, többnyire szabályozott bátorságos vízúttal — csaknem egyenesen a' Dunára, Zimonhoz Magyarország' egyik nevezetes kereskedési városához, 's azonnal a' Duna' tulsó partján állaellenben fekvő ismeretes Török Fejérvárhoz (Belgrád), Szervország' kereskedési fővárosához juthatni el.

Mellyik erdélyi hazafi nem láthatná örömmel át mennyire közeledünk kereskedésünkkel az áldott Bánáthoz, és a' szintén újjá születendő Szerviához? 'S mellyik jó gondolkodásu honfiban nem gerjesztetnék azon kedves remény, hogy e' honból, ezen úton, az előhaladó derék 's becsületes szerv nemzetnek, mes-termívben fájdalom! el nem tagadható gyenge állásunk mellett is, néminemű készítmény vagy természetmény haszonnal léssen kiviendhető, 's néha talán némi szerv árucikk hasonlólag haszonnal ide béhozandható?

Végre valódi örömmel idvezelhető ezen új vízút különösön azért is, mivel az angol és más gyarmati, azon nagy mennyiségre felmenő árukat, mellyek eddig Trieszt' útján Laybachtól Temesvárig a' Száván, onnan pedig szekeren, 's a' rossz út miatt gyakran bajoskodással, kárral

voltak hozzánk Erdélybe hozandók, már ennek-
utána az esztendő nagyobb részében K. Fejér-
várig vagy Marosujvárig lehetőleg egymás foly-
tában és olcsóbban a' vizen felhozatni, ez által
az eddigi, szekeren gyakorta bajosan történt ho-
zatal haszonnal elmellőzhetőnek látszik.

Továbbá: Közlőnek az olly nagy mint ne-
mes vállalatú ölhajózási társaság' intézkedéséből,
egy földmérővel együtt, tavaly levén azon szerencséje,
hogy a' tisztelt társaságnak egyik, többféle hazai készítményekkel és műekkel meg-
rakott hajójával Ölt' vizen az első próba útát
a' verestoronnyi veszteglőtől fogva egészen a' Du-
náig megtegye, 's annakutána Oláhországnak és
Moldovának a' társaság' czéljaira nézve érdekesb
városait és helyeit beutazza; nem kisebb öröm-
mel igyekszik a' honi ipar' minden barátinak —
bárha ezennel csak futólag — e' csekély értesi-
téssel szolgálni: hogy Erdélyből apadott, las-
subb vízzel 48 óra alatt szerencsésen eljutván a'
Dunára, mind az Ölt- és Dunahajózásról, mind
pedig számos erdélyi árucikknek ama' két
országba nagyobb mennyiségben haszonnal le-
hető szállításuk és eladatásuk iránt nevezetes mér-
tétkben kedvező kinézéseket nyert. M. Vásárhe-
lyen febr. havában 1840-ben.

W. Sz. D. K.

a' szebeni priv. görög Compagnia-
nak egyik tagja.

Duna - tiszai

hajókázható nagy csatorna.

(Vége.)

Hálás érzéssel és köszönettel fogadta az e-
gyesülendő társaság ö cs. kir. főhűségének ma-
gas pártfogását, és utasítását. És mivel nem le-
hete kétség többé, hogy ha a' társaság ezen nagy
feladatának létesítésére egyesülend, jöltévő tö-

rekvéseire csak siker következhetik: a' csatorna-
társaságnak alakulására az aláírási ív tettelesen
megnyitott és azt mindjárt számos aláírók di-
szesítették.

De mivel mindaddig, míg a' csatorna' ter-
vei és adatai, megvizsgálva, és a' költségek kiszá-
mitva nem leendenek, a' részvények' számát és
mennyiségét meghatározni nem lehetne: most
még az aláírási íven az egyesülendő tagok csak
arra kötelezték magokat, hogy az egyesületben
részt venni és annak nagy feladását minden tő-
lük kitelhető módokkal elősegíteni és eszközöl-
ni fogják.

Az eddig aláírt t. cz. urak' névsora ekkép
következik: B. *Vécsey* Miklós főispány, gr. *Te-
leký* József koronaőr, gr. *Keglevich* Gábor ko-
ronaőr, gr. *Szeccsen* Miklós főispány, *Tihanyi*
Ferencz temesi gróf, *Kiss* Pál fiumei kormány-
zó, gr. *de la Motte* Károly, *Lonovics* József
csanádi püspök, gr. *Széchenyi* István, *Gyürky*
Pál főispány, b. *Ambrózy* Lajos, *Tajnay* Já-
nos árvai főispány, b. *Orczy* László, b. *Orczy*
György, *Majláth* György Baranya megyei kö-
vet, gr. *Károlyi* György, *Szerencsy* István kir.
személynök, gr. *Zay* Károly, gr. *Desewffy*
Aurél, *Szögyenyi* László nádori ítélőmester, b.
Wenckheim Béla, gr. *Haller* Ferencz, *Lányi*
Imre főispány, *Pázmándy* Dienes Komárom me-
gye' követe, *Pogán* József Bereg vármegye' kö-
vete, *Andrásy* József Esztergom vármegye' kö-
vete, ifj. *Bernát* Zsigmond Ung megye' köve-
te, *Bohus* János aradi követ, *Kende* Zsigmond
Szatmár megyei követ, *Marczibányi* Antal Tren-
csén megyei követ, *Deák* Ferencz Zala megyei
követ, *Klauzál* Gábor Csongrád vgye' követe,
Bernát József Bihar megyei követ, *Horgossi*
Kárász István Csongrád megye' követe, *Pap-
szász* Lajos Heves megyei követ, *Zoltán* János
Zabolcs megye' követe, *Bárczy* Mihály Abauj
megye követe, gr. *Péchy* Emánuel abauji kö-
vet, *Péterffy* Károly zemplényi követ, *Dub-*

raviczky Simon Pest megyei követ, *Szentkirályi* Mórícz ugyanazon megye' követe, *Somssich* Miklós Somogy megyei követ, *Posavec* Zsigmond Szerém vmegyei követ, *Szluha* Imre kir. tanácsos és nádorispányi főkapitány, *Abafy* Aristides Árva vmegye' követe, gr. *Szapáry* József, gr. *Teleky* Domokos, gr. *Zichy* Ödön, *Szentpály* László ugocsaí követ, *Zarka* János Vas megye' követe, hg. *Kopácsy* József Magyarország' primása, *Majláth* György ország-bíró, b. *Jósika* Sámuel, idősb *Almásy* József főispány, b. *Eötvös* Ignác tárnok, gr. *Nádasdy* Páulai Ferencz váci püspök, *Seitonszky* János pécsi püspök, b. *Barkóczy* László fehérvári püspök, *Laczkovics* János Temes megye' követe, *Zsedényi* Eduárd Szepes megyei követ, *Szentmiklósy* Victor gömöri követ, b. *Redl* Imre magy. kir. helyt. tanácsos, *Mihályi* Gábor Máramaros vmegyei követ, *Mórícz* Péter ugyanazon megye' követe, *Tretter* György Pest városa követe, *Odry* József Bács megyei követ, gr. *Andrásy* György, b. *Vay* Lajos Borsod megye' követe, gr. *Csáky* Antal Vincze, *Farkas* Sándor Posega vgye' követe, *Gedeon* Lajos tornái követ, *Faschó* József aradi követ, *Ürményi* József Fehér megyei követ, *Batthyány* Lajos, *Nagy* Pál sopronyi követ, *Pulszky* Ferencz sárosi követ, *Fodor* Károly torontáli követ, *Jankovich* László verőczei követ, *Hertelendy* Miksa Torontál vmegyei követ, b. *Sina* György, *Bezeredy* István tolnai követ, idősb gr. *Eszterházy* Mihály, b. *Bánffy* László Kraszna megye' követe, gr. *Pejacsevich* János, *Lengyel* Pál Szeged városa' követe, Kellemes *Melczér* István királyi ügyvéd, gr. *Majláth* József, gr. *Zichy* Ferencz bihari főispány, gr. *Vay* Ábrahám máramrosi főispány, Samuel *Wodianer* für J. H. *Stametz* et C., *Wodianer* et Sohn, *Jos. L. Boscovitz*.

Azonban ő cs. kir. főhgségének kegyes intézete szerint most már a' tervező vizmérnöknek

munkáját mindjárt a' társaságnak sajátává tenni, és azt ahhoz értő tudományos férfiakkal meghitteltetni, és minden részeiben megvizsgáltatni kellvén: általfatta az egyesülendő társaság, hogy ezen előmunkálatokat mindjárt csak tetemes summákra előre leendő lefizetésével és több ezereknek előleges kiadásával lehetne eszközölni; ezen summához pedig csak valamely teljes hitelű pénzváltó háznak részvételével juthatna, elhatározatott: hogy az alább irt méltóságos b. *Sina* György urat a' társaság' nevében szólítsa fel, hogy a' társaság' munkálatinak vezérletét általvenni, s' egyszersmind a' szükséges előleges költségeket is megtenni s' a' társaságnak egész szerkezetében részt venni sziveskedjék.

1859dik évi dec. hónap' 10ik és 21ik napján a' duna-tiszai társaság' ismét összeült, és báró Sinának a' társasághoz intézett levele felolvasatott, mellyben világosan kinyilatkoztatja, hogy a' társaság' ajánlatát és ennél fogva annak vezérletét a' csatorna' létesítésében elfogadja; a' részvényeknek pedig egyedül azon részét tartja meg magának sajátul, mellyek Magyarorszában el nem kélnének, vagy a' mennyit a' társaság a' részvények' hitelének fentartása végett általa megtartatni szükségesnek lát. Egyszersmind egy választmányt is kívánt kineveztetni, melly a' részéről is kinevezendő némely tagokkal a' szükséges előkészületeknek végrehajtását eszközölje. — Ezen kinyilatkoztatása b. *Sina* Györgynek elfogadtatván, választmányul következő tagok nevezettek ki: báró *Ambrózy* Lajos, gr. *Andrásy* György, *Andrásy* József esztergomi, *Beöthy* Ödön bihari, *Dubraviczky* Simon pesti, *Faschó* József aradi követek, *Gyürky* Pál kraszói főispány, gr. *Károlyi* György Csongrád megyei főispányi helytartó, *Klauzál* Gábor csongrádi, *Lengyel* Pál szegedi követek, *Lonovics* József csanádi püspök, *Posavec* Zsigmond szerémi, *Pulszky* Ferencz sárosi követek, gr. *Széchenyi* István, *Tajnay* János árvai főispány, gr.

Teleky Domokos, Trötter György Pest városi követ, b. Wenckheim Béla békési követ, gr. Zichy Ferencz bihari főispány és kir. főajton-állók' mestere, és Zsedényi Eduárd szepesi követ.

1840ik évi januarius' 12dik napján a' kinevezett választmányi tagok összegyülvén, felolvastattak b. Sinának ugyanazon hónap' 8ról költ levele, mellyben közli a' Beszédes József víz-mérnök ural által kötött szerződést, 's egy-szersmind azon ohajtását nyilatkoztatja, misze-rint szükséges lenne, hogy a' jelen országgyü-lésen e' nagy szerü és igen fontos vállalat' sikerülésére czélszerű törvény alkottassék.

A' Beszédes József ural kötött szerződés' nevezetesebb pontjai ezek: Beszédes József úr minden e' tárgyhoz tartozó terveit, mappáit és írásait a' társaságnak lajstrom mellett által adja ollyformán, hogy ha azok az országos építményi igazgatóság által megvizsgálatván, kivihetők-nek és czélszerűeknek találtnak, ezen nagyszerü építés' igazgatása reá bizassék; azon esetben pedig, ha akár a' tervek' kivihetlensége, akár más akadályok miatt a' társaság tervét végre nem hajthatná, minden adatai szinte a' lajstrom szerint neki visszaadassanak, a' nélkül hogy azok-ról másolatok vagy copirozások történének. Kö-telezi ezenkívül Beszédes József úr magát arra is, hogy ezen vállalat iránt semmi más társaság-gal alkudozásba, vagy szerződésbe ereszkedni nem fog. Ezen szerződés' következésében tehát a' többször érintett terveket és irományokat Beszédes József úr által adván, nem késett a' tár-saság azokat ő cs. kir. főherczegségének fen-tebb tisztelt parancsolata' következésében meg-vizsgálatás végett alázatos tisztelettel benyujta-ni. — Meggyőződött továbbá a' választmány ar-ról is: hogy az illetén nagyszerü vállalatot ked-vező törvény' alkotásával biztosítani kívánatos, sőt felette szükséges lenne, 's ezt a' törvényho-zás' bölcs belátásától biztoson is reményli. — Végre

1840ik évi januarius' 25kán a' társaság' tag-

jai számosan egybegyülekezvén, az ugyanazon hó' 12kén tartott választmányi ülés' határozatai felolvastattak 's helybehagyattak; az összes tár-saság' ohajtása is abban központosulván, hogy ezen első nagyszerü magyar vállalatot kedvező törvénytzel biztosítani szükséges lészen. — Ezen állapotban van tehát jelenleg a' duna-tiszai csa-torna' ügye. 'S ámbár méltán mondhatni, hogy hazafiui részvét és egyes személyek' törekvései által az valamennyire haladott, mindazonáltal tartani lehet attól, hogy ha törvény által nem biztosítatik, nehezen fog a' kitüzött célra jutni.

Csekély vélekedésem szerint mindenenk előtt biztosítani kell ezen építményt a' történhető kár-tételek és akadályok ellen. Törvény által szük-séges lenne kimondani, hogy az építendő csa-tornán malmokat 's egyéb vizerővel járó gyá-rakat a' társaságnak felállítani szabad. — Végre 's főképen szükséges, törvény által elhatározni azt: hogy az 1832/6 évi 25dik t. cz. 4dik §á-nak rendelete szerint meghatározandó esztendők' eltelté után mi történendik az építendő csator-nával? Köteles lesz-e a' társaság annak to-vábbi használata iránt újabb alkudozásra lép-ni? vagy talán ingyen a' nemzetnek átengedni? avvagy annak jövedelmi értéke szerint fogja azt a' nemzet magához váltani? Vélekedésem sze-rint az olly törvény, melly a' meghatározandó esztendők' eltelté után új alkudozásra utasítaná a' társaságot, bizonyosan nem fogja ösztönözni a' részvényeseket nagy munkák' létrehozására. Mert minden vállalkozó társaságnak szükséges előre kiszámítani azon hasznot, mellyet a' lét-rehozandó vállalatból reményl; ezen számítás főalapjául szolgál azon biztosíték, melly a' tár-saságot a' történendő károsodás ellen óltalmazza: ezt pedig csak abban lelheti fel a' társaság, ha előre tudja, hogy azon pénz, mellyet illy tetemes költséggel járó munkára bizonytalan ha-szon' fejében fordít, ha a' legrosszabbul találna is a' vállalat kamatozni, legalább egészen soha

el nem veszhet. — Még kevésbé lenne ohajtandó olyan törvény, mely a' meghatározott évek után az építményt ingyen juttatná a' nemzet' birtokába. Mert ha érdekében fekszik a' hazának, hogy a' közhasznu vállalatok, főképen a' közlekedést előmozdító ország utak és csatornák létre jöjjenek: úgy kétségkívül kötelessége a' törvényhozásnak is, az illetén társaságokat mentől több kedvezésekkel felruházn; már pedig ha az illy közhasznonra törekedő társaság építményét időjártával ingyen köteleztetnék, a' nemzetnek átengedni, akkor sorsa sokkal rosszabb lenne a' privat érdekü vállalkozókénál, mert ezek nem tarthatnak attól, hogy gyáraikat, vagy más hasznos épületeiket kárpótlás nélkül elveszítsék.

Illy törvény mellett bizonyosan senki sem fog találkozni, ki értékét bizonytalan haszon' fejében közhasznu vállalatokra fordítaná; sőt inkább pénzt privat érdekü munkálatokra fogja használni. — Továbbá a' status' érdeke csak abban központosul, hogy hazánkban az olly sok akadályokkal terhelt közlekedést könnyebbitő utak 's csatornák létre hozassanak, 's ezáltal a' kereskedés, a' közjólét előmozdítassék; nem pedig hogy azokból még jövedelem is kerüljön ki. Mert valamint egy részről alkotmányunk szerint az utak, hidak, vámok nem statusjövendelmek: úgy más részről világszerte elismert axioma az: hogy az illy közhasznu vállalatok' használatáért csak a'nyi bér fizetessék, mennyiből annak fentartási költsége kikerüljön. De az osztó igazsággal sem egyeztetethik meg az: hogy a' ki valamely közhasznu munkát más' kiváltságainak sérelme nélkül 's az illetők' teljes kárpótlásával létesít, csak azért, mert a' haza' jobb létére áldozott, tulajdonától minden kárpótlás nélkül fosztassék meg. — Fontos itt még azon tekintet is: hogy ha valamely társaság vállalatának minden lehető jövedelmét meghatározott évek alatt kénytelen bevenni, akkor az építmény' tartós-

ságára sokkal kevesebb gondot fog fordítani, sőt annak fentartásában is annyira fogja költségeit kimélni, hogy midőn az az ország' birtokába kerül, igen kevés lesz benne a' köszönet.

Mindezeknél fogva csekély vélekedésem szerint egyedül a' harmadik mód lenne elfogadható 's ohajtandó, hogy t. i. az illy vállalatokat a' meghatározandó esztendő'k elteltevel csak jövedelmi értékek szerinti kárpótlás mellett válthassa a' nemzet magához, 's mindaddig a' társaság azoknak háboríthatatlan birtokában maradjon. Csak illy törvény' létrehozása után lehet reményleni, hogy hazánkban is fognak találkozni vállalkozók, kik értékeiket a' haza' boldogságának előmozdítására fordítandják, ha t. i. biztosítva lesznek: hogy az illy nagyszerü, 's sokszor természeti 's political akadályok miatt bizonytalan hasznu vállalatokra beruházott nagyobb somma pénzeik vagy magoknak, vagy legalább utódjainknak meg fognak térítettni. És ezen törvény meg fog egyezni a' polgári társaság' természeti elvével, miszerint senki tulajdonától kárpótlás nélkül meg nem fosztathatják; — meg fog egyezni az osztó szoros igazsággal; — meg fog egyezni más országokban hasznosan divatozó példákkal, hol, mint p. o. Angliában, az utak, hidak, csatornák privat társaságok által építettven, az országnak virágzását eszközölték; — meg fog végre egyezni dicsőült Fejedelmünknek a' Ferencz-csatorna, és Ludovica-út iránt kiadott kegyelmes alapító leveleivel, mellyek szerint ezen építmények bizonyos esztendő'k' eltelte után csak becsü szerint lesznek visszaválthatók. — Ha illy törvény nem létesülend, akkor vagy örökre mostani szomorú állapotjában maradand édes hazánk, vagy a' könnyebb közlekedési módok' eszközlése az ország közterhére fog maradni. Különös tekintet érdemel még ezen duna-tisza-csatorna-társaság azért is, mivel tagjai többnyire magyarok lesznek, 's ha ezen első magyar társaság kitűzött

nagy terveiben nem boldogulna, igen félős: hogy e' nagy hasznu vállalat' végrehajtása még századokra el fog maradni, 's a' közönségközhasznu vállalatok' tervezéseitől és létrehozásától el fogna rettentetni a' haza' javának nagy kárával.

Biztosan reménylén, hogy csekély nézetim kedves hazámban vízhangra találnak — legyen szabad nekem még azon forró ohajtásmat kimondani: vajha ezen duna-tiszai csatorna' létesítését — mely bizonyosan nagy hasznot áraszt hazánkra, de kivétele nagy és költséges munka — mindenki tehetsége szerint pártolná és elősegítené.

B. Vécsey Miklós.

Tájképek.

Utazási rajzokban.

(Vége.)

Debreczenről közelebbi adatokat is olvashattál, valamint a' tengert különböző álladalmiban foghatja fel a' festő, úgy én is egyszer sajtószertű képét adandom. Hallgatok hát közrendű épületeiről, a' collegiumat és Bek Pálnéét kivéve, igen intézeteiről és salétrom-gyáráról 'sat. A' város mellett a' menőnek apró fővényhalmok emelkednek, mint annyi rabló sereg' emléke; beljebb széna- és farakhely, minden effélet csak hétre szabad bevinni a' gyakori veszedelmes égésekért. Tovább mocsárok között kövér disznók rőfögnek, köztök egy egy halom törökbúza lefejtve, honnan észrevehetni a' diszobizlalást. Tovább a' görcsmirigy áldozatainak külön temetőjét, 's egy felhagyott eperfás sétatortlátunk. Majd sóházakat, dohányraktárt, mostanában az utóbbiból olly nagy mennyiség van összehalmozva, hogy reádes épülete mellett három olly hosszú begyékenyezett kaszaly nyulik el. A' kapu felüül meg tudám hogy nem csak a' vá-

ros, de egész határa is körül van sánczolva. Dél volt, étvágyam a' laczikonyhára idézett, úgy állott a' falon a' légy mint mikor a' hangyák lakjok' szájára gyűlnek, a' más rész mint a' sáska néhány évek előtt határainkat, úgy lépé meg az evőket. Innen bemerülünk a' vásár' árjába. Nem tudom hol kezdjem leírását, mert nagyszerű és végetlen mint egy kör. A' vásár a' város' nyugoti szélén esik, kívül minden házön; a' kereskedők' boltjai nyolcz hosszú sorban egy kis várost képeznek, minden bolt' homlokán a' kereskedő' neve és lakhelye, ezen boltok kőből vagy fából épültek igen nagy gonddal, láthatni itt norvégiai kereskedőket is. Csalatkozol ha nagy tolongást gondolsz, a' két hétig is folyó vásár alkalmat enged minden vevőnek kényelemmel jőni, venni és távozni. Sokadalom nap' előtt vásárát minden bevégezte, 's szinte csak a' szállításal bibelődnek; a' néptömegeből a' belső piac, 's az utcák is sokat elnyelnek. Semmi egyest leírni nem szándékozok, még is a' Muralt' csiga-áruját, madarait, lepkéit, miket én többször és hosszason nézdeltem, minden mű és természetbarát' élébe igen örömet állítanám. Ezen bolt most nyílt először.

Az alkuban mázsá, tuczet, száza, és vége forog fenn az áruknak, az apróbb árusok sokkal drágásabbak mint egyebütt.

Dinnye sokaságról hallgatva csak annyit, hogy itt a' sárgadionye jóval drágább a' görögnél, minek százát N. Károlyban 5—6 v. forinton vehetni.

Több különösségei közé tartozik az egy lovas taligák' serge, bérkocsikként állingálnak 's ajánlkoznak teher-vivésre, néhány garasért. Ott tolongnak a' vízholdó leánykák is, kiáltozva: Itt a' jó hideg víz, igyanak kelmetek!

A' belpiaczon egy jóforma sikátor csupa méhszárszék kétfelől, mellettek sós ugorka holdókkal, kenyér szekerekkel a' vidékiektől. Piacza sem nagy sem szép, de a' boltok feletti

magyar kereskedő nevek mindent feledtetének. Eszembe juttatja hogy Lengyelországban nemesnek tiltva volt kereskedővé, gyárossá lenni, eszembe jutott jelen állapotja 's hazámra gondolék.

Az utcák alatt elvonuló csatornák szinte mindenütt készek, 's a' collegium elébe kezdett ártézi kút is nem soká véget érend, jót vagy rosszat, még meg nem mondhatni.

A' város' férfiai sötét újas mellényt, hasonló nadrágot viselnek. A' nőnem iszonyatos nagyra mesterkélte fejével az idegent magára bámitja.

VII.

Jőjünk komolyabbakra. Égtem a' pillanattért, mellyben emléket láthassak, megragadott honfiai érzelm' szülöttjét. A' nap lemenni indult, mikor a' Csokonai' emlékéhez vettük úntunkat, bórhalmok, pálinkás hordók, és eladó széna-sokaság között értünk ki a' nyugoti temetőbe. Messzire feltűnt az emlék a' sík temetőn, 's olly édes érzelmek' árja lepett meg midőn jobb szellemem úgy vitt az emlék felé, hogy a' nap' ragyogó fényzőnébe veszett el teteje: úgy tetszett nekem mintha Phoebus is koszoruzni kívánná a' nép költőt, ki akkor állt elő, midőn legvakabban vitták a' magyar költészet' leendhetőségét. Magasan csapongtak képzelmeim mint az álomvilág' zenithje, 's mélyen mint az érzelm' nádira, 's a' két végpont között a' Csokonai' könnyű lebegésű szelleme állt. Ott voltam végre az ércz oszlop mellett, 's a' gyermekies tisztelet' szorongó keblével lepett meg az est' alkonya.

Ez három ölnyi magas négyszegű ércz oszlop költőnk' csontjai felett, alól köveken nyugoszik, az írott rész ismét két érczlépcsőzeten, szinte kongástalan vastagsággal, e' felett tekéken áll mindig hegyesbűlő teteje. A' felírás nyugoton:

**Csokonai
Vitéz Mihály
Született 1773.
Debreczenben.
Meggolt 1805.**

Hazafiai emelték 1836.

Delen, egy lanton két tárogató, felül nimbus között lebegő szellem egyik kezében füzért, másban borostyánágot nyujt.

Keleten ez van írva:

**— a' muzsáknak szózatja
A' sírt is megrázkodtatja
'S életet fuval belé!**

Északon felhők között egy szellem papírt tart kezében, rajta olvasható:

**a'
költő
munkái.**

Munkái alább asztalon halmozva hevernek, sarkaikon e' címek: a' Szabadság, a' Szeretet, Beka-egérhartz, Diétai, Anacreon, Dorottya, Tavasz, Lilla, Hízkelő, Tél, Haljunk meg, Odák, Alkalmatosságokra.

Mindezek aranyos kiálló betűkkel, 's már a' durvaság néhányat letördele.

Az egyik lépcsőzeten alól olvasható:
*Beregh-szászi Pál Terve szerent,
Öntettetett Ungváron 1836.*

Mig ott állék több rendű német és zsidó jött, alig tudtak valamit róla olvasni, még is olly élénken festegeték egymásnak hallott érdemeit. Emlékéhez síma ösvény vezet, de jaj a' kitántorodónak a' számár tövisek' szuronyától. Az egész sírvilágban két köemlék van, a' többi hegyes tetejű fa, az igazán sírdombok felett.

VIII.

Vasárnap reggel a' tanuló ifjuság' templomozosára mentem, mig készülődnek, nézzük meg az iskola' épületeit: elől áll a' századunk' elején épített új sor köfedéllal, megette a' régi 1588-tól fogva, romladozó félben, leghátrább tizenöt apró szoba 's mindenik előtt eleven lúgos. Az isteni tisztelet' helye az auditorium az új épületben, a' szála e' végre kicsi, cathedrása és orgonája pedig igazolják a' célét. Karének emelte a' tisz-

telet' pompáját, sok idegen és városiakkal én is olly édesen merengtem fel imámban.

Innen a' könyvtárba mentem. Tereme elég nagy, közepén végig nyúló közfallal 's kereken mindenütt karzattal. A' könyvek' számát harmincz-ezerre teszik. Az ajtóval szemben áll Csokonai' busteje derült arczczal mint egy genius, üveg-alatt, hófehér carrarai márvány nyaka szabad mint szelleme, válláról mente foly le, magyaroson mint versei; arcza szívhez simuló mint Lillája, a' szép egészen ifjú szelleme lebeg Ferenczynek. Csokonai felett a' karzaton nagy Leopold' rajz melyszobra van, a' természetesség' ki-gondolható vonásaival, vannak melyképek is, mint három újabb királyainkéi, annyi derék fejedelmeinkéi, 's más alapítókéi. E' képeknél nem tudám eléggé méltányolni az előljáráóság' gondosságát, előttem igaz marad, hogy a' nagy embereknek nem értek emelünk emléket, emeltek ők magoknak, hanem az utódért és magunkért, 's hogy csak azon ország fejtheti a' képzet' repteit, mellyben már a' gyermek nagy emberek' szobrai előtt állhat és tűzülhet. Újabb könyvei, kivált nemzetiek nincsenek, talán hogy aunál mélyebben merüljenek ifjai a régi nyelvtengerbe, 's literatúránkról ne is igen tudjanak.

Megiártam a' város' sétatérét is. Közepében ferdő fényelg, olly czifrán, mint Róma' feredői a' puhultság' napjaiban, gondolod talán hogy Debreczennek minden szükséges intézetei vannak, 's már csak a' kényelemnek kell adózni? Nagyon csalatkoznál. Ha nem tudsz effélében gyönyörködni, térj vissza a' százados gyomlepte sétáról, mit sem látandsz bokát érő homokon, tüskén, törökbuzán, istállón, rendetlenül elszort házakon, ölfákon, kuglikon, bugyarikon kívül egyebet. Egy polgár azt mondá, hogy az uri rend itt mulat, de én nem hittem el.

A' körüte terülő erdőre egy erdő-mester, két erdősz, hat czifra pándur ügyel.

Reggel a' ref. templomaiban is voltam, mindenikben egy egy diák bibliát olvasott a' begyült népnek, 's ezt harangozás előtt.

IX.

E' táj' szó- és hangejtése sajátságos, 's egy nyelvbuvár figyelmét megérdemelné, de nálunk még ma illyeket csupán az ott lakóktól remélhetni: Néhány szót ide jegyzek, mellyek a' kozszvári szözejtéshez hasonlítva tájszavak.

Bako	- - - -	Szörtarisnya.
Bitó	- - - -	czövek.
Bojtár	- - - -	pakulár inas.
Csaplár	- - - -	korcsmáros.
Csapszék	- - - -	városbani fogadó.
Csádé, Szilágy.	- - - -	magas kender. M.or. búgó.
Csordás	- - - -	marha pásztor.
Csárda	- - - -	fogadó az útszélén.
Csoringár	- - - -	bojtár, Szilágyb.
Csősz	- - - -	erdő- szőlő pásztor. M. or.
Dalmahadott	- - - -	derék, Szilágy.
Garad	- - - -	kerítés.
Gaj	- - - -	ág.
Gulya	- - - -	uraság' csordája.
Kerülő	- - - -	határór.
Kolomp	- - - -	harang marhán.
Kobóz	- - - -	lopogat.
Köszméte	- - - -	egres.
Kötő	- - - -	surcz.
Kőr	- - - -	móh.
Láp	- - - -	ingovány.
Pinczegátor	- - - -	pinczatorok.
Patics	- - - -	sövényfal.
Pirkó	- - - -	krumpli. Zilahon.
Pergő	- - - -	kis harang marhán.
Siska	- - - -	varjúsás.
Szilke	- - - -	röstölő.
Szepe	- - - -	száraz ág.
Szabadság	- - - -	országos vásár.
Szeredás	- - - -	tarisnya.
Tarkó	- - - -	nyakszirt.
Törkö	- - - -	trébely.
Verdik	- - - -	vetkezik, marháról.

Mennyire jók, itéletedre bizom.

Köváry László.